

ЖЕК ЛОНДОН

МУҲАББАТ

ВА

МАТОНАТ

**ЖЕК
ЛОНДОН**

**МУҲАББАТ
ВА
МАТОНАТ**

Ҳикоя ва эсселар

ТОШКЕНТ
«O'ZBEKISTON»
2018

УЎК 821.111(73)-32
КБК 84(7АҚШ)
Л 75

Рус тилидан Саиджалол Саидмуродов таржимаси.

Асарларида инсоннинг табиат устидан ҳукмронликка интилишини қоралаган Жек Лондон ҳикояларида бир хил тоифадаги турфа феъл-атворли кишилар ҳаёти ва улар тийнатидаги эврилишларни акс эттиради. Улар эркка интиладилар, ўз бурч ва мажбуриятларини ҳар хил шароитларда синаб кўрадилар, ҳаёт машаққатларида тобланадилар. Адиб ўз ҳикояларида инсон энг оғир шароитларда ҳам ожиз эмаслигини исботлайди. Барчаси инсоннинг руҳияти, маънавий дунёси ҳамда иродасига боғлиқ.

Мазкур тўпламга Жек Лондон ижодининг турли босқичларида яратилган ҳикоялари ва эсселари жамланган бўлиб, улар, шубҳасиз, ўқувчи ботинида бурилиш ясайди.

Тўплам кенг китобхонлар аудиторияси ва адабиёт ихлосмандларига мўлжалланган.

ҲИКОЯНАВИС ЖЕК ЛОНДОН

1896 йили Клондайкда топилган олтин кони ҳақидаги хабар бутун АҚШга ёйилиб, минглаб кишилар олтин талвасасига тушадилар ва мамлакат шимоли, аниқроғи, Клондайк томон «юриш» бошланади. Унга олиб борувчи йўл минг бир машаққатнинг кони эди – Чилкут довонининг тик тош деворлари оша, бўронкаш Линдерман кўлидан сузиб ўтиб, Юкон дарёси бўйлаб минглаб чақиримларга чўзилган бу йўл анча-мунча азаматларни «ер тишлатган». Ўша йили йигирма баҳорни қаршилаган Жек Лондон бу йўлни кўрдим демай босиб ўтади. Негаки бўлажак адиб болалик ва ўсмирлик йилларидаёқ чинакам эр йигит бўлиб етишганди.

Болакай Жек ўзини ўтга-чўкка уравериб кўпни кўрган киши каби мулоҳаза юритадиган бўлиб боради. Кунлардан бир куни етти ёшли Жек синфдошининг сумкасидан бутерброд олиб, ичидаги гўштни паққос туширади. *«Мен ўшанда ўғирлик қилиб нафсимни қондирдим, бироқ зинҳор-базинҳор бу ишга қайтиб қўл урмадим... Ё Тангрим! Қоринлари тўйган синфдошларим гўшт бўлақларини ерга ташлашар экан, ўзимни ерга отиб тупроққа беланган гўштни ямламай ютишга тайёр эдим, лекин мен ўзимни тиярдим»,* – деб эслайди адиб ўзининг болалиги ҳақида.

Кейинчалик бу ва бундан-да бешбаттар машаққату мушкулотлар ёзувчининг ҳикояларига, умуман, асарларига кўчиб ўтади.

Жек Лондон ҳикояларида танти, жасур, олийжаноб, севги бобида вафодор, дўстликда беғараз, эркпарвар кишиларни куйлайди. Ҳикояларида айтилишича, чин инсон бу меҳнатни севувчи, йўлида учраган қийинчилик ва ғовларни енгиб ўтишга тайёр кишидир.

Қисқа жанр усталаридан фарқли ўлароқ, Жек Лондон ўз ҳикояларида қаҳрамонларини олис, кимсасиз ўлкаларга «ташлайди», уларни ёлғизликда, очликда, оғир турмуш шароитларида ҳақиқий инсонийлик синовидан ўтказди, худбинона интилишлар шахсни қандай фожиавий аҳволга олиб бориши мумкинлигини реал тасвирларда кўрсатади («Интиҳо», «Олтин дара», «Ҳаётга муҳаббат», «Бир кунлик қўналға», «Лаҳм гўшт» бунга ёрқин мисолдир).

Ўзбек дурдона ҳикоялари муаллифи бўлмиш Шукр Холмирзаевнинг таъбири билан айтганда, «*Жек Лондоннинг ҳикояларидаги қаҳрамонлар қўрқоқ ва ботирга, тўғрирогги, кучли ва кучсизга бўлинади*». Мисол учун «Тун фарзанди» ҳикоясидаги бош қаҳрамон Люси ҳаётида дуч келган барча қийинчиликларни енгиб ўтиб, кизил танлиларнинг «*итоат этиши керак*» бўлган сардорига айланса, Трифден журъатсизлиги боис Люсига бўлган муҳаббатини изҳор этолмайди ва бир умр афсусланадиганда яшайди. Ёки «Беназир аёл қисмати»даги Нийл Боннерни олайлик. Бир қарашда Шимолнинг бир чеккасига бориб, ўша ерда беш йил яшаб, ҳаётнинг аччиқчучугини тотиб кўрган Нийл Боннер меҳнат орқали ялқовлик ва энгил-елпи ҳаётдан узоқлашгандай бўлиб кўринса-да, алалоқибат, у ўз виждонига хиёнат қилади. Ҳикоядаги етакчи қаҳрамон Жис-Ук эса гарчи хиёнатга учраса-да, суянган тоғи уни алдаб кетса-да, лек барибир чин инсон бўлиб қолаверади.

Жек Лондоннинг шундай ҳикоялари борки, киши мутолаадан сўнг узоқ ўйга чўмади, бир зумга ўзини мувозанатини йўқотгандай ҳис қилади. Чунончи, «Сэмюэл» ҳикоясида гарчи ўғиллари вафот этиб кетса-да, туғилажак фарзандларига лаънат теккан фақат бир исми кўйган Маргарет Хэнненга ачинади киши. Чунки, *«дунёда биронта қонун йўқки, она фарзандига ўзи истасан исми кўйишига тўсқинлик қила олсин».*

«Оқсоқоллар иттифоқи» ҳикоясида Имбер исмли ҳинду чол ўнлаб, юзлаб оқ танлиларни ўлдиради, аммо ўқувчи ҳиндуга нисбатан хайрихоҳликни туяди. Нега деганда, ҳикояни ўқиш давомида Имбердаги «олий ирқ»қа нисбатан нафрат, қасос ўти адолатлидек туюлади. Бироқ калаванинг иккинчи учи ҳам бор – Имбер одам ўлдирган!

Ҳа, Жек Лондоннинг ҳикояларида мураккаб ғайри-мантикийлик етакчи.

Адибнинг бир муҳлисаси айтганидек, Жек Лондоннинг ҳикоялари ҳазми осон асарлар эмас. Ваҳоланки, улар содда, тушунарли тилда ёзилган бўлса-да, ҳикоялар чуқур фалсафийлик ила суғорилган. Шундай ҳам бўладики, сиз ҳикояларни ўқиган чоғингизда улардаги қаҳрамонларга қўшилиб оч қоласиз, совқотасиз, денгиз тўфонларини енгиб ўтасиз, минглаб чақиримларга чўзилган йўлни ўзингизга бўйсундирасиз. Охирида эса ҳатто аниқ бир хулосага келолмайсиз («Интиҳо», «Исёнчи», «Бир парча гўшт», «Сэмюэл», «Шимол Одиссеяси» шулар жумласидандир).

16 йиллик сермахсул ижоди давомида ҳаётни, енгилмасликни, курашни мадҳ этиб келган ёзувчи негадир 40 ёшида ўз жонига қасд қилади – 1916 йили 22 ноябрда ярим тунда Жек Лондон катта микдордаги уйқу дорини ичиб юборади. Баъзилар бу худкушликка адиб ижодий

инкирозга учрагани ва ҳатто ўша пайтлари адабиёт ола-мига энди қадам қўяётган Синклер Люисдан янги асар ёзиш учун сюжет сотиб олади, охир-оқибат, бунга виждони чидай олмаган, дея баҳо беришади. Балки чиндан ҳам адиб Эрнест Хемингуэй каби ёзолмай қолсам, ўзимни ўлдираман, дея қасам ичгандир. Лекин ўша пайтда ҳар бир китоби учун 50 минг доллар миқдорида қалам ҳақи олиб Жек Лондон ўз даврининг энг қиммат ёзувчиси-га айлангани. Қолаверса, кетишидан аввал икки ажой-иб ҳикоя ҳам ёзиб қолдиради: «Қадим аргонавтлардек» ҳамда «Малика». Ёхуд Стефан Цвейг сингари Жек Лондон ҳам ўз асаридаги худкушлик («Мартин Иден») билан ўз тақдирига ҳукм ўқигандир. Яна ким билади дейсиз?! Эҳтимол, қахрамонлари каби у ҳам исён қилмоқчи бўлгандир. Нима бўлган тақдирда ҳам Жек Лондон инсон эди ва асарлари орқали инсон ҳар қандай вазиятда ўзлигини йўқотмаслиги кераклигини уқтириб келмоқда.

Таржимондан

ЛАҲМ ГҮШТ

У бурчакка етиб борди-да, атрофни кўздан кечирди, бироқ чорраҳадаги чироқ нурларидан бошқа ярқ этган нарсани кўрмади. Худди ўша йўл билан изига қайтди. У нимқоронғуда гўё арвоҳдай товушсиз, ортикча ҳаракатсиз сирғаларди. У писиб келаётган чангалзор ҳайвонидек эҳтиёткор, зийрак, сезгир эди. У фақат ўзининг шарпасинигина сезмаслиги мумкин эди.

Унинг бутун вужуди кўз-қулоққа айланганди, қолаверса, у кўз илғамас аллақандай сезим – теварак-атрофдаги оламни идрок қилиш қобилятига эга эди. Масалан, сезардики, у ёнидаги тўхтаган уйда болалар бор. Бу сезги унда ҳеч қанақанги онгли фикрлашсиз пайдо бўлди. Модомики, шундай экан, бу сезгидан хабари ҳам йўқ эди. Аммо вазият ундан тақозо этса, у худди уйда болалар борлигини аниқ билгандай ҳаракат қилган бўларди.

Ўша ғайришуурий сезги унга қўшни кўчадаги қадам товушларида ҳеч қандай хавф йўқлигини шипшиди. Ўткинчини кўрмасданоқ унинг кечикаётган йўловчилигини фаҳмлади. Бурчакдаги уй дарчасида лов этган ёруғликдан гугурт чақишганини тушунди. Таниш манзара лоп этиб кўз ўнгида намоён бўлди: *«Соат неча бўлганини кўришмоқчи»*. Бошқа уйнинг фақат битта деразасида чироқ ёниқ эди. Чироқ нури хира ва бир хилда ёниб турар, бу беморнинг хужраси эканлигига ишончи комил эди.

Ҳаммасидан ҳам даҳанинг марказида жойлашган кўчанинг қарама-қарши тарафидаги уй фикр-хаёлини

оларди. Қаёққа қарамасин, қаёққа бормасин, нигоҳлари ва қадамлари шу уйга қайтиб келаверарди. Агар ланг очик турган пешайвон деразасини айтмаса, уйда ғайриоддий нарсанинг ўзи йўқ эди. Ҳеч зоғ кириб-чиқмасди. Ҳамма ёқ жимжит. Деразалар ёритилмаган. Чироқ-пироқ дега-нидан асар ҳам йўқ. Шунга қарамасдан бутун диққат-эътибори шу уйга қаратилганди. Ҳар гал чор атрофни кузатиб, бот-бот шу уйга қайтарди.

Ўта сезгирлигига қарамай у хотиржам эмасди. Ночор аҳволдалигини жуда яхши англаб турарди. Гарчанд тасодифий ўткинчиларнинг қадам товушлари уни безовта қилмаса-да, асаблари таранг, бетоқат, хуркак оҳудай қочишга шай эди. Уни ўраб турган зулматда ўзи каби товуш чиқармас, кулоғи динг, туйғун онгли мавжудотлар изғиб юрганига амин эди.

Кўчанинг охирида нимадир милт этди, бу сафар ҳаяллаб қолган йўловчи эмаслигини, аксинча хавф-хатарга тўла аланима эканлигини савкитабий равишда сезди.

У рўпарадаги уйда кимгадир ишора бериб икки марта ҳуштак чалди ва астагина бурчакка кириб, ғойиб бўлди. Сўнг тўхтаб, вазиятни ўрганди. Ҳаммаси жойида эканлигига иқрор бўлиб, бурчакдан секин мўралаб яқинлашаётган кимсага кўз ташлади. Савкитабийи алдамабди – полициячи тобора яқинлашарди.

У кейинги бурчакка бориб, ҳозиргина ортда қолдирган чорраҳага кўз ташлади. Полициячи ҳамон олдинга қараб кетарди. Полициячи юрган кўчадан мувозий кўчага ўтиб, ўша ёқдаги бурчакдан қонун ҳимоячисининг тобора узоқлашаётганини кўрди. Яна ўша йўлдан ортига қайтди. Уй олдида ҳуштак чалди, бироз ўтиб тагин чалди. Бу галги ҳуштакда кўтаринкилик бор эди, аввалгиси – кўш ҳуштакда эса хатар садоси янграганди.

Пешайвон томида қора аланима пайдо бўлди ва устундан сирғалиб тушди. Пиллапоялардан тушиб,

чоғроқ темир эшикдан ошиб ўтгач, ҳалиги алланима одам киёфасига кирди ва йўлакдан юрди. Кузатувчи чорраҳага ошиқди. Муюлишга етиб боргач, йўлни кесиб ўтди-да, янгитда пайдо бўлган одамга кўшилди. Унинг ёнида пакана бўлиб кўринди.

– Хўш, қалай, Мэтт? – деб сўради.

Буниси эшитилар-эшитилмас тўнғиллади. Бир неча қадам жим кетдилар.

– Мен хазина топдим-ов, – деди Мэтт.

Қоронғуда Жимнинг бўғиқ кулгуси янгради. Кейин жим қолиб, давомини кутди. Улар даҳама-даҳа юриб боришди, ниҳоят, сабр косага дарз кетди.

– Бойлик масаласи нима бўлди? – сўради Жим. – Ҳар ҳолда нимани ўлжа қилдинг?

– Ҳисоблашга қўлим тегмади, лекин ёғлиққина. Буни аниқ айтоламан сенга, Жим. Қанчалик ёғлилигини ўйласанг, эсинг оғади. Шошма, уйга етволайлик.

Чирокқа етиб олишгач, Жим ошнасига қаттиқ тикилди. Мэтт хўмрайиб олган, чап қўли шикастланганди.

– Қўлингга нима қилди?

– Ярамас, тишлаб олди. Кутурмасам гўрга эди. Ай-тишларича, одам тишлашидан ҳам кутуриш мумкин эмиш. Шунақасини эшитганинг борми?

Буниси тагин тўнғиллади.

– Сендан бирор гапни суғуриб бўларканми? – қони қайнаб портлади Жим. – Қани, борини айт. Бу билан бирон жойинг камайиб қолмайди.

– Мен уни бекордан бекорга бўғиб ўлдирдим, – деган жавоб бўлди. – У уйғониб кетди, – тушунтирди Мэтт, бирпас ўтиб.

– Соз иш бўпти. Финг деган товуш эшитилмадимми?

– Жим, – деди Мэтт жиддийлашиб. – Дорнинг ҳиди келиб турибди. Мен уни ўлдириб қўйдим. Мажбур бўлдим.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/oz/asar/4354> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/4354> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию
можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/4354>